Küsür ona beş gün qonaq olanda,
Bir də üzdə çox-çox boyaq olanda,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Sevgi qalır, kim yerini düz seçir,
Ö özünə oğlan seçir, qız seçir,
Böyük sevgi yalanlardan vaz keçir,
O sınaqdan, çətinlikdən az keçir,
O tanrıya, öz-özünə and içir,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

***

Urər, tanrı sevgisində itibdir,
İlk sevgisi Şamxat qaçıb gedibdir,
Tanrı yaşı onun deyən ötübdür,
Sevgi qalıb, ancaq görüş bitibdir,
Dümağ indi istəyinə yetibdir,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Qurdər isə sevgi nədir, dadmayıb,
O zirvəyə gənc şah hələ çatmayıb,
Sevgidəki üzüntüyə batmayıb,
Bal yesə də balı bala qatmayıb,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Tanrım, çörək, bir də sevgi çox olsun,
Sevgi alıb satanlarsa yox olsun,
Sevənlərlə-sevimlilər sıx olsun,
Sevgidə ac, tamahlıqda tox olsun,
Sevgisində, dözümündə dağ olsun,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.
Tanrım, böyük Ürərə də sevgi ver,
Sevgi yurdu olsun gərək Qobuyer,
Tanrıların yurdu olsun qoy Urel,
Yenə artsın qoy Mindiyar, qoy Minel,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

XXIX QAPI. Turqla Alpis vuruşu söyləncі

Birdən ürkdü, şıllaq atdı Şimşəkat,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.
Turq qışqırdı:- Ahay, Alpis yaxın gəl!
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Bu an günün, parlaq üzü tutuldu,
Buludların buz qaşları çatıldı,

Alpis gəldi, ortalıqa atıldı,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.
Dedi: «Turqər, sən qapıma gəlibsən,
Sən özünü, yazıq, ölməz bilibsən,
Sən mənimçün, ölməz, çoxdan ölübsən,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Şamxat sənə şanşan verib yeməkdə,
Sanki səni qurtarıbdır ölməkdən,
Indi nədir suçun bura gəlməkdən,
Yaranışı iki yerə bölməkdən,
Son ev üstə yeyib içib gülməkdən,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

-Ölməzliyi mənə tanrı veribdir,
O Turqərin kimliyini görübdür,
Şamxat bizim aramıza giribdir,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

-Mənəm böyük yertitrəmə, suəsmə,
Mən səni də əsdirərəm, tələsmə,
Nəyə gərk bu gileylik, bu küsmək.
Gizlin gəlib bu qapıda yol kəsmək,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.
-Mən gəlmişdim Şamxat qızı qurtarım,
Gəlməmişdim yaşıma yaş artırım.
Ölməz olum, ad-sanımı itirim,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Sən ölməzsən, sənin min-min yaşın var,
Səndən gəlir, qasırğalar çovğunlar,
Nələr çəkib səndən Minel, Mindiyar,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Mən ağlaram sənin qara gününə.
Pis tanrısan qılınc batmır gönünə,
Ölməzlikdən, tanrılıqdan kimə nə,
Dolaşdırdın, bizi saldın düyünə.
Yandırırsan uzununa, eninə,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Şimşəkatla Şimşəkquyruq döş-döşə,
Az qalır ki, dırnaqlaşa, didişə.
Biri lütdür, biri batıb gümüşə,
At da qanır, qulaq asır söyüşə.

Kim girəcək görən öncə döyüşə,
Bulud durub, göz dikibdir gedişə,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Alpis göydən od ələyir, qar tökür.
Şimşəkatsa dırnağıyla yer sökür,
Tanrı göydən ölməzlərə göz dikir,
Damlar, yollar, çaylar göllər səf çəkib,
Ölməz Ərlər yerə ölüm, qan əkir,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Qılınc göydə şütüyərək oynayır,
Qanla gözlər, öclər qızıb qaynayır,
Qan sıçrayır, bulud döşü qanayır,
Atın başı, döşü qana boyanır,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.
Qor, qar göydə bir-birini udurlar,
Şaha qalxıb atlar əl-qol atırlar.
Bir-birini Ərlər oxa tutular,
Eşib yeri atlar yerə batırlar,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Turqər deyir:- Qamarlaram gövdəni,
Tutdum, daha buraxmaram mən səni,
Alpis Turqa tez-tez şimşək ötürür,
Əli- qolu Turqun suluq götürür,
Alpisin də üz-gözü şiş götürür,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Heç görünməz Alpis birdən görünür,
Yerə yatıb o uzanır, sürünür,
Yerdə ikən od alova bürünür,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Turqər vurur, qılınc ilə doğrayır.
Sürütdəyib tikə-tikə darayır,
O yox olur, Turqər onu arayır,
O görünməz kişnəyərək ulayır,
Sonra durub Turqa quyruq, bulayır,
İtə dönür, Turqu tez-tez yalayır,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Tökülüşüb gəlir dibdən qırıqlar,
Gözdən, başdan, döşdən çapıq çapıqlar,
Üstyer, Altyer qarqışından qopuqlar,

Ana-bala olmaq üçün yanıqlar,
Əyri-üyrü, içdən, çöldən sınıqlar,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Ancaq onlar ölüşgəyib bükülüb,
Baş-qulaqdan, əl-ayaqdan tökülü,
Turqu görüb bir-bir ordan çəkilir,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Yelkənqanad Qızıl quş söyləncі

Qurdər görür göydə Qartal millənir,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.
Dedi:- Qartal gəlib yenə, Turq ata,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Birdən yerə yuvarlanıb enir o,
Şimşəkatın yalmanına qonur o,
Turq anlayan quş dilində dinir o.
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Gah qıy vurur, gah şığıyır, tələsir,
Deyir: «-Öndə zolaq-zolaq yol kəsib»,
Qırıq-qırıq olub batır quş səsi,
Qalxır göyə tutur yolu kölgəsi,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Turq tanıyır zolaq-zolaq Qaplanı.
Qaya üstə yuva salıb dayanıb,
Tutur çayla o yoldakı aranı,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Gedib, gedib ora gəlib çatırlar,
Qayaların arxasında yatırlar,
O Qaplana birdən beş ox atırlar,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Qaplan gəlir, daşdan-daşa sıçrayır,
Ox atanı kol-kol, yer-yer arayır,
Caynağıyla kolluqları darayır.
Qalxır göyə nəriltisi, harayı,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Qurdər çıxır qabağına Qaplanın,
Qaplan onun üzərinə tullanır,
Quş onların başı üstə dolanır,

Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.
Qaplan kəsir yaraqlının yolunu,
Qamarlayıb, gəmiritdəyir qolunu,
Qan boyayır onun qalın yalını,
Gəmirtdəyir nə var sağı, solunu,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Qartal birdən yumalanır aşağı,
Vurur onun bir gözünü çıxarır,
Birdən qalxıb o, millənir yuxarı.
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Turq söyləyir:- Dəli olub bu nədən,
Bu Qaplanın balası var deyəsən,
Gəl dəyişək yolumuzu bu yerdən,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Yol dəyişib başqa yola gedirlər,
Sıx-sıx qalın meşələrdə itirlər,
Çayı, gölü, kolluqları ötürlər,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Xallı Qaplan çıxır birdən qabağa,
Turq əl atır lapdan iti yarağa,
O xallını sıxışdırır bucağa,
Vurun, deyir, Qaplan dönsün yumağa,
Bu Alpisdir, dönüb xallı sayağa,
Ona dəyən oxlar dönsün darağa,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Alpis qaçır, duman bulud çəkilir.
Dağ dalında al dan yeri sökülür,
Gümüş şehlər damla-damla tökülür,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

Göydə Qartal, yerdə yorğun atlılar.
Üç güm gedib bir komaya çatdılar,
Yorğun qızlar oturdular, yatdılar,
Şirin-şirin yuxulara batdılar,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.
Oturaraq bir daş üstə Turq ata,
Düşünürdü «Alpis bir də qayıdar,
Gərək gecə nə göz yumam, nə yatam,
Nə var görür yelkənqanad, qızıl quş.

***

Uzaq-uzaq, dərin-dərin meşələr,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.
Yaşıl-yaşıl, sərin-sərin meşələr,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.

Ey şellənən oynaq, sallaq yarpaqlar,
Yarpağını günə verən budaqlar,
Gecə-gündüz mahnı deyən bulaqlar,
Ey sürüşgən yarğanlarla, ovuqlar,
Göm-göy otlar, otdan uzun alaqlar,
Ovluqlarda geniş-geniş oylaqlar,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.

Ey buludlar, hara belə gedirsiz,
Gah görünür, gah da gözdən itirsiz,
Uca dağlar zirvəsindən ötürsüz,
Siz harada dincəlirsiz, yatırsız,
Əskilmədən elə qat-qat artırsız,
Hamı yerə, hamı yurda çatırsız,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.

Göydə ulduz saysız–soysuz sayrışır,
Gecə olcaq ayla, günlə qarışır,
Dağ buludla, bulud dağla qarmaşır,
Üç yol küsür, dörd yol gündə barışır,
Birə olub ulduz yerə daraşır,
Yer-göy, göy-yer bir-birinə yaraşır,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.

Böyük tanrı, niyə bizi yaratdın,
Gülər üzlə günümüzü qaraltdın,
İli, ayı, günü, yaşı daraltdın,
Sevməyən heç, sevənləri saraltdın,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.
Böyük tanrı, gileyliyim böyükdür,
Mən sağlamam, döşüm sökük – sökükdür,
Gözüm də var, göz deyildir, dəlikdir,
Küsüm odla alovlanan körükdür,
Udduğumuz, yediyimiz köpükdür,
Çatmaq olmur yaranışa, yürükdür,
Əlimizdə yaraq deyil, çəlikdir,
Nə gözəldir, nə ağırdır dolanış.

Buzər söyləncі

Boş görmüşdü Buzər şahlıq yerini,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.
Çulğamışdı onu şahlıq istəyi,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarar.

O gecələr el-obaya çıxırdı,
Toplumuna yaraqlılar yığırdı,
Gəlməyəni öldürürdü, boğurdu,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Deyirdi ki, Daryaş işi aşırıb,
O ölərkəni, işi mənə tapşırıb,
Ölkə batıb, it-pişik də qapışır,
Hamı acdır, öz-özüylə qarpışır,
Evlər, yurdlar bir-birilə çarpışır.
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Deyir, indi girəvədir, yığışaq,
Hamı birgə yeincyerə axışaq,
Birləşərək bir yumruğa sığışaq,
Qurdər ilə, Tunqər ilə boğuşaq,
Biz son qoyaq gileyliyə, qarqışa,
Qurdər ilə qılınclaşıb toqquşaq,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Çoxu onu qovur, saya salmayır,
Dediyini heç vecinə almayır.
Bunca toplum takım-takım dolmayır,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.
Yekta deyir:- Qurdər yaxşı oğlandır.
Ona qarşı duran itdir, qabandır,
Sənin sözün, dediklərin yalandır,
Beş ildir ki, dincəlmişik, amandır,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Dota deyir:- Buzər, əl çək bu işdən,
Sən bu qancıl işlərinə girişmə,
Çox çəkmişik yersiz deyiş-döyüşdən,
Qurtarmışıq qanlı-qanlı döyüşdən,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Deyir, Buzər, sən Turparı öldürdün,
Anasını sən didərgin saldırdın,
Bu ölkəni sən özünə güldürdün,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Buzər dönüb şəlitləyir onları,
Bacıların qanlı üzü sapsarı.
Tutuq kimi yerincliyə aparır.
Ələ alsın deyə şahdan diyarı,
Yola düzür yaraqlını, çaparı,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Buzər deyir:- Əkbitəni tutaram,
Mindiyarı Parsdiyara qataram,
Yoxsulluğun dağarçığın ataram,
Bacıları tutuq kimi sataram,
Dolu gözlər hər gün boş yer axtarır.

Başev susur, qorxur Tunqər Alpandan,
Çevrilişi alqışlayır yalandan,
Çoxu qaçır, daxmalanır ormanda,
Üz döndərir ondan, olan- qalanda,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

İki bacı şəlitlidir dustaqda,
Yaş gözləri yollardadır, sorağda.
Eşələnib ağlayırlar bucaqda,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Yekta deyir:- Gəl aldadaq Buzəri,
Biz barışaq onun ilə küsəri,
Yardım edək ona üzdə ötəri,
Sonra qaçaq, aşaq yolu, çəpəri,
Gedək gəzək yurd-yurd tapaq Qurdəri,
Yada gedək başa salaq Tunqəri,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Bir yaraqlı, neçə yerdən yaralı,
Bacılara yardım edir qapalı,
Qollarından açır ipi, qandalı,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Iki bacı dustaqlıqdan qaçırlar,
Əkbitənə qoğru qanad açırlar,
Ata minib yolda quştək uçurlar,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Gecə qaçıb ora, bura girirlər,

Yolda Tunqun toplumunu görürlər,
Olanlardan şaha sorağ verirlər,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Tunq dəyişir Üra gedən yolunu,
Qamarlayır ağ Çilçilin yalını,
Yara-yara dağın buzlu yelini,
İki günə keçir kolluq çölünü,
Parsdiyara o çatdırır əlini,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

Buzər çıxır qabağına Tunqərin,
O qaldırır şaha qarşı hər yeri,
Çomaq ilə yaraqlanmış Ərləri,
Özü durur topumundan az bəri,
Qorxusundan əsir onun əlləri,
İri gözlər hər gün boş yer axtarır.

***

Tunq düşündü, Çilçilatı qovaraq,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.
Yenə gedib, hara gedib bu Qurdər.
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Özbaşına olub Qurdər, cayıbdır,
Parsdiyarı başbaşına qoyubdur,
Nə şahlığı, nə də məni sayıbdır.
Görünür o öz işindən doyubdur,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Buzər bilir, deyən yerinc işini,
O da bizə qıcıdıbdır dişini,
Yoxdur deyən ölçü-biçi arşını,
O Qurdərdən yaxşı görür qarşını,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Mən Buzəri burda yerinc qoyaram,
Parsdiyarı şahlıq yeri sayaram,
Bu acığı Darvidilə yayaram.
Vuruşdurram, qanı qanla yuyaram,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Düşünürdü Tunqər Alpan, bax belə,
«Bacıları yerinc qoysam Parselə,
Onda hamı ipə-sapa tez gələr»,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Birdən Buzər çıxdı Tunqun önünə,
Saldı onu üç tərəfdən düyünə.
Ovçuları bir-bir «neynim» gölünə,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.
Tunq Buzəri ata kimi yanladı.
Öyüd verdi, ara-sıra danladı.
Buzər susdu, sanki Tunqu anladı.
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Dedi:- Gedim, yerinc qoyum səni mən,
Bir iş gəlmir Qurdər şahın əlindən,
İşləyərsən yerinc kimi bir az sən,
Danışarsan Qurdər şahın dilindən,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Buzər dedi:- İndi elə şaham mən,
Hər bir iş də gəlir mənim əlimdən,
Danışıram mən Parselin dilindən,
Yaxşı olar, öz yerinə qayıt sən,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Cumub lapdan Tunqər qılınc sıyırdı,
Vurdu, Buzər qoyun kimi böyürdü,
Lomba-lomba o qan qusdu, gəyirdi,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

At götürüb onu çapdı Parselə,
Yaralandı yaraqlısı yüz belə,
Yerdə qalan Tunqla verdi əl-ələ,
Ovçularla üz qoydular Parselə.
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Başev çıxıb qarşıladı Tunqəri,
Dedilər ki, yox Buzərin dəyəri,
Şah olanmaz, yoxdur gücü, təpəri,
Böyük işi hər ötənə tapşırma.

Tunqər dedi:- Şahlıq yerinc sayılsın,
İki bacı burda yerinc qoyulsun,
Qoy bir daha Parsellilər ayılsın.
Yerincliyi hər ötənə tapşırma.
Ağsaqqallar dedi:- Yardım edərik,
Bacıların dediyilə gedərik,
Əkibitənin sayın- soyun güdərik,

Yerincliyi hər gələnə tapşırma.

Tunqər dedi:- Buzərləri itirin,
Bacıları yerincliyə gətirin,
Şah adını Parsdiyardan götürün,
Çevrilişi, çağırışı bitirin,
Yerincliyi hər ötənə tapşırma.

Balaşq olsun Parsdiyarda başbaşı,
Qaratel də onun ilə yanaşı,
Döyüş, vuruş çəmi ona yaraşır,
Qancıllarla o ürəkdən çarpışır,
Yerincliyi hər gələnə tapşırma.

Geyindirib gətirdilər qızları,
Qızarmışdı, gülər idi üzləri,
Yerinclikdə belə oldu sözləri,
Yerincliyi hər gələnə tapşırma.

-Biz bacılar and içirik Tunqərə,
Mindiyarla birgə girrik çəpərə,
Qurunc olluq, yardım olluq ellərə,
«Minel» deyib səs salarıq hər yerə,
Yerincliyi hər gələnə tapşırma.

***

Tunqər dedi:- Parsellilər, eşidin,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.
Hər gələnə inanmayın, uymayın,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Çoxdandır ki, siz Hindeldən gəlibsiz,
Mindiyarda yer ayırıb bölübsüz,
Siz Hindeli ürəyizdən silibsiz,
Mindiyarı öz ölkəniz bilibsiz,
Bu ölkədə yaşayıbsız, ölübsüz,
Öncə gəlmə, indi diyar olubsuz,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Keçmişlərim sizə qulluq ediblər,
Gününüzü yarı bolluq ediblər,
Bacardıqca çoxu çoxluq ediblər,
Sizlə birlik, yaxın sıxlıq ediblər,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Siz də bizə arxaydınız hər işdə,
Əkin-biçin işlərində, döyüşdə,
Çox görmüşük yardım, tanış-bilişdən,
Öpüşmüşük, toyda, yasda, görüşdə,
Ancaq indi utanırıq hamımız,
Gözlənilməz çevrilişdən, dönüşdən,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Biz hər şeydə birik, təkcə dil ayrı,
Bir sümükdən, bir qan, bir üz, bir tanrı,
Qoruyuruq bir ölkə, bir diyarı,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Mən dünəncə quş ovuna çıxmışdım,
Ovçuları dörd yanıma yığmışdım,
Dan yerinə çiskin yağış yağmışdı,
Kəhlik ürküb başın qara soxmuşdu,
Qar içindən sanki günəş doğmuşdu,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

Kəhliksayaq gördüm iki qız qaçır.
Onlar, ilə birgə neçə quş uçur,
Quşlar içrə gizlənmişdi cüt bacı,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

İndi onlar yerinc olub, şah olub,
Yerincliyi məndən onlar pay alıb,
Çox qancıllar yuxudaydı, ayılıb,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.
Qurdər gəlsə qoy o gəlsin Ur yerə,
Ancaq orda Qurdər qalxar, yüksələr,
Ucalmağa çox-çox ellər var hələ,
On ildən bir gərək başçı dəyişsin.

***

Yekta, Dota yerincliyə oturdu,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.
Başlarını itirdilər sevincdən,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.

Hərdən durub düşündülər Qurdəri,
Sevirdilər subay qalmış o nəri,
Sonrası gün yana düşdü əlləri,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.

Dedilər ki, dəyişilib bu varlıq,
Gələr, gedib qulluğunda qalarıq,
Gələr, ondan biz buyruq alarıq,
Deyərik ki, dəyişilib şah artıq,
Sən şah olsan, biz də yerinc olarıq,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.

Ancaq Qurdər qayıtmadı Parselə,
Göstərişlə o yollandı Uryerə,
Tunqər ona yol göstərdi son kərə,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.

Yavaş-yavaş öyrəndilər bu işə,
Parsdiyarda Tinqər qoyan gedişə,
Üzdə dadlı sözə, dalda söyüşə,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.

Buzər isə döndü yersiz qaçağa,
Yarasını aldı qaçdı uzağa,
Döndü təzə paltar üstə yamağa,
Öz içində açılmayan yumağa,
Adam var ki, öz- özünə inanmır.
Qurdər, Sona, Seta çatdı Uryerə,
Başçı var ki, öz- özünə inanmır.
Çox yer sökük, çoxu köçüb, adam az,
Başçı var ki, öz- özünə inanmır.

Qurdər incik, dodaq sallaq, üz sarı,
Gəzir bir-bir sökük – salxaq yolları.
Iki yandan sallaq qalıb qolları,
Başçı var ki, öz- özünə inanmır.

Seta baxıb düşgünlüyü görürdü,
O Qurdərə tez-tez öyüd verirdi,
Qabağında qulluqçutək dururdu,
Başçı var ki, öz- özünə inanmır.

Sona isə incimişdi Tunqərdən,
Söz atırdı Tunqər şaha o hərdən,
Deyirdi ki, «görüm səni öləsən»,
«Bunu deyim lap özünə gərək mən»,
Başçı var ki, öz- özünə inanmır.

Toplantı söyləncі

Əkbitənə yığıldılar qırx önər,
Düz danışıq işdə düyün açandı.
Turqər, Tunqər, Ağüz, Qurdər, Dəmirqız,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

Danışdılar, deyişdilər birbəbir,
Elçiçəklə Yekta, Dota, Eldəbir,
Balaşq, Sanna, Sona, Muğər, Gücdəbir,
Hərə qalxıb öz yerindən söz deyir,
Danışanlar tək-tək, ancaq yüzdəbir,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

Gəlmişdilər çox yaxınla, çox uzaq,
Danışdılar, çox acıqlı, yumuşaq,
Danışanlar, başçı, öndər, çox qonaq,
Cırmaqlaşdı varyeyliklə sərt qınaq,
Toplum, savaş, buğda, arpa, ot, otlaq,
Əkin-biçin, yağış, şaxta, çay, bulaq,
Satal, sürü, ilxı, naxır, yal-yaraq,
Yazı, oxu, ipək, göy daş, qarayağ,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

Dedilər ki, ölkə artıb, böyükdür,
Səpələnib, el-el, bölük-bölükdür,
Çatmaq olmur, çoxu bizdən incikdir,
Parsel, Muğel Mindiyardan dönükdür,
Acıqanlar acdır, toxdan çevikdir,
Arpa, buğda çörək olmur, çürükdür,
Yollarımız eniş-yoxuş, sökükdür,
Başev uçur, çox yerləri tökükdür,
Kənddə işçi bir dəri, bir sümükdür,
Qadınların işdən beli bükükdür,
Bolluq yorğa, qıtlıq isə yürükdür,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

Ağüz dedi:- Qocalmışam, gücüm yox,
Gövdəm vardır, pota, ancaq içim yox,
Öz başına olub çoxu, biçim yox,
Şahla yerinc üzə durur ölçü yox,
Şah qocalıb yeni şaha seçim yox,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

Tunqər Alpan burdan çox söz anladı,
Bunca onun dağ ürəyi qanadı,
Ağüz şahı ata kimi qınadı,

Artdı onun burda şahlıq inadı,
Üç dördündən sındı uçar qanadı,
Şah olmağa neçə adı sanadı,
Düz danışıq işdə düyün açandı.

***

Sonda dedi toplantıya Turq ata,
-Gözlənilməz günü durub gözləmə.
Çıx irəli, çətinliyi qabaqla,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.
Böyük olan adınızdan qorxmayın,
Düyün düşmüş çətinliyə baxmayın,
Ağır işdə özünüzdən çıxmayın,
Dörd yanıza xırdalığı, yığmayın,
Bulud-bulud yağış olub yağmayın,
Bacarığı, dili, sözü boğmayın,
Hər olana şimşək olub çaxmayın,
Tikin, hörün, siz ev, daxma yıxmayın,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Mindiyardır Fərat, Dəclə, Buzboğaz,
O boyuyur, böyükülükdən usanmaz,
Yeniseydir, Ceyhun, Seyhun, Kür, Araz,
Çinçay vardır, Qobu çöl də var bir az,
Ölkə boyu ağ başraq var, al qotaz,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Çox danışdı, öyüd verdi Turq belə,
Diyar adı verin- dedi hər elə,
Sayğı olsun hər elata, hər dilə,
Günə görə ad-san verin hər ilə,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Hər söz üstə döyüş - vuruş olmasın,
Su saxlayın qıtlıq yurdu almasın,
Ürəyizdə öclə acıq qalmasın,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Döyüş - vuruş tanrıları incidir,
Tanrıların könlü tükdən incədir,
Acıqan bir, yaxşı adam mincədir,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Qardaş olun, bacı olun qonşuya,
Qan-qadağa qoy çıxmasın qarşıya,

Ölkə gərək acıqansız yaşaya,
Oğul odur çətin yükü daşıya,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.
Turq ataya hamı durub baş əydi,
Gələn öydü- gedən, qalan çox öydü,
Ağüz, Tunqər onu böyük şah saydı,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Dedilər ki, sözü el-el yayılsın,
Mindiyarda qoy Turq yenə şah olsun,
Dedilər ki, bir-bir saya sayılsın,
Hər bir şeyə, işə ölçü qoyulsun,
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Ancaq Turqər ata idi hamıya,
Baş vururdu hər ölkəyə, qapıya,
O dönmüşdü böyük yarı tanrıya.
Gözlənilməz günü durub gözləmə.

Sona və ana söyləncі

Uryer adı döndü oldu Urdiyar,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.
Turqər gəldi Urdiyara yenə də,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Gördü Seta, Sona bir az tutqundur,
Yanaqları qış gülü tək solğundur,
Dedi:-Qurdər, qızlar niyə dalğındır,
Dedi, qızlar arasında qırğındır,
Biri deyir, Buzər, Parsel satqındır,
Biri deyir Tunqər Alpan azğındır,
Qızlar deyən ikisi də yorğundur,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Buzər gedib oğurlayıb anamı,
İstəyirəm başa salıb Sonanı.
Getsin gizli araşdırsın hər yanı,
Mənə desin harda, necə olanı,
Vurum ona yara üstən yaranı,
Gedim tapım qancıl gözü dombanı,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.
Sona kişi geyimində, papaqlı,
Xurcun, çarıq, patavalı, çomaqlı,
Altdan isə qalın qıvraq yaraqlı,

Yola düşdü atla gizli maraqlı,
Qurdər getdi arxasınca yerbəyer,
Başı, boynu, üzü, köksü sarıqlı,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Sona dedi:- «buzər deyən ölübdür,
Buzər adda bir başqası gəlibdir,
Deyən yeni dəyişiklik olubdur»,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

O ananı kənd-kənd, yurd-yurd, gəzirdi,
Ev-eşiyi altdan–altdan sezirdi,
Pıçıltıya gizli qulaq asırdı,
Hərdən kənddə, yurdda, yolda azırdı,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Sizə xurma gətirmişəm, deyirdi,
Sizə alma gətirmişəm, deyirdi,
Armud, heyva gətirmişəm, deyirdi,
Mən anamı itirmişəm, deyirdi,
Mən balamı itirmişəm deyirdi,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Bir döngədə ona dedi bir qarı,
Bax, bu evdən get iki ev yuxarı,
Orda qalır qoca təhər bir qarı,
Deyir, Buzər gözlərimi çıxarıb,
Yeddi günə saçım belə ağarıb,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Qurdər şahın anasını gördü qız,
Oturmuşdu tək bir evdə, o yalqız,
Qarışmışdı bir-birinə göz, ağız,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.
Dedi:- Ana, mən Sonayam, Uryerdən,
Dur qaçırım səni, ana, bu yerdən,
O Buzəri öldürərəm bu gün mən,
Dur yapışım, dur yapışım əlindən,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Ana dedi:- Gözüm yoxdur, tökülüb,
Paltarlarım cırıq-cırıq sökülü,
Əyilmişəm, qolum, belim sökülü,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Buzər gəldi, dedi:- Kimsən gözəlçə,
Bu geyimdə çinar boysan, bel incə,
Mənə qonaq qalmalısan bu gecə,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Qılıncını çəkdi Sona qınından,
Dedi:- sənsən bizə qancıl, acıqan,
Sən Turparı yaraladın, ay qaban,
Onu vurmaq, istəyəndə qız bu an,
Qurdər evə atılaraq bacadan,
O Buzərlə durdu birdən yanbayan,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Qılınclaşıb bir-birini yıxdılar,
Qılınclaşıb onlar çölə çıxdılar,
Qan gölündən boylandılar, qalxdılar,
Şimşək olub qaranlıqda çaxdılar,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Qaranlıqda bir səs sap tək qırıldı,
Eşidildi sonra qanlı hənirti,
Buzər mal-tək baxdı, başı yarıldı,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

Ana, bala qucaqlaşdı, öpüşdü,
Sona, Qurdər bir-birilə görüşdü,
Göz yaşları bir-birinə qarışdı,
Hər şey bunca yavaş-yavaş dəyişir.

***

Sona dedi:- Sən nə bildin burdayam,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.
Qurdər dedi:- İzləyirdim mən səni,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Onlar durub yerincyerə gəldilər,
Yekta, Dota bu olayı bildilər,
Gözlərini gizli-gizli sıldılər,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Anasından Qurdər çox şey soruşdu,
Ana bir-bir olanları danışdı,
Göz yaşları bir-birinə qarışdı,
Hamı ona anası tək yanaşdı,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Dota, yekta baş əydilər Qurdərə,
Dedilər ki, and içirik yüz kərə,
And içirik biz tanrıya, görgörə,
Sizə görə biz gəlmişik bu yerə,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Qurdər dedi:- Mən hər şeyi bilmişəm,
Buna görə yerincliyə gəlmişəm,
Elə bilib Tunqər ki, mən ölmüşəm,
Işi verib məndən də çox bilmişə,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Ağsaqqallar gəldi, bu iş iç oldu,
Acıq, küsü, «mənəm mənəm» heç oldu,
Şah bacılar bir neçə qat güc oldu,
Yola düşdü Qurdər getdi köç oldu,
Üra gedən yaraqlılar üç oldu,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

***

Orda bunu görən durdu, söylədi:
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.
Dedi bunu yerinclikdə, baş evdə,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.
Turq ata da baş əyərək anaya,
«Sağ ol» dedi neçə kərə Sonaya,
Öyüd verdi ata kimi Setaya,
Dedi:- İndi mən, girirəm araya,
«Barış» deyə qızlar çıxsın ortaya,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Sona, Seta Turqa qulaq asdılar,
Barışdılar, qucaqlaşıb susdular,
And içdilər, közə barmaq basdılar,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Urdiyarda tanrı yeri ocaqdır,
Turqər kimi bunlar öcdən uzaqdır,
Beş gündən bir Anni burda qonaqdır,
Şamxat yenə öz yurduna dayaqdır,
Burda öyüd, danlaq iti yaraqdır,
Burda hamı yarı tanrı sayaqdır,
Arvad, kişi hamı tüklü papaqdır,
Tanrılıqdır, hamı burda qoçaqdır,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Burda hamı tanrılara bəllidir,
Burda çoxu havalıdır, yellidir,
Beli tüklü, alnı, boynu qıllıdır,
Qadınları od-alovdur, dillidir,
Kişiləri işcil, əli bellidir,
Atı-iti saçaqlıdır, tellidir,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Burda Sıdır meşələri gül dadır,
Sıdır ancaq Uruyerdə kök atır,
Bu dağlıqda buludlara əl çatır,
Burdakılar sevməkdə də çox qatı,
Bu yerlərdə gün ortada gün batır,
Buna görə burdakılar çox yatır,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.
Turqər deyir:- Urdiyardır baş evim,
Burda mənim çay daşından daş evim,
Yaylaq yerim qışlaq yerim, qış evim,
Qıvır-zıvır yaraşıqdan boş evim,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Burdan gedir, bura dönür Turq ata,
Hər bir yerə o baş çəkir arada,
Yarıtanrı qoyub onu yaradan,
O ölkənin hər işinə əl qatar,
O hamıya ürək verər, əl tutar,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Neçə ildir Elçiçəkdən uzaqdır,
Şimşəkatla ölkələrə qonaqdır,
Hər öyüdü, sözü elə dayaqdır,
Acıqanı döyüş, vururş, yaraqdır,
Varla quruş Turq ataya yasaqdır,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Bir qızı var, üc anası ürəkdə,
Yorulmayır o «Qurd anam» deməkdən,
Körpələri min-min yatır bələkdə,
Kirpikləri, saçı, üzü ipəkdən,
Bil tanrıdan sonra gələn anadır.

Dümağ söyləncі

Verib uca qarlı dağlar, dal dala,
Söyləncі var bil ki, söylənc olanın.

Qalanıbdır kəndlər dağın döşünə,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

Döyüşlərdən qaçan dağa dırmaşır,
Küsülülər meşələrə sarmaşır,
Malqarasa yaylaqlara daraşır,
El görgörə, görgör elə yaraşır,
O qışlağa, bu yayalağa qarışır,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.
Yaylaq, qışlaq Dümağ qızın ləllisi,
Mindiyarın minellinin ellisi,
Qoyun - quzu döyüş güləş dəlisi,
Yer-yurdunun, el - obanın yellisi,
O, oynamaq, mahnı demək ölüsü,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

El Dümağı tanıyırdı bu sayaq,
Üzü köyçək , qolu güclü, bel oynaq,
Sevilirdi bu gül dodaq, gül yanaq,
Onu görcək udqunurdu çox qonaq,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

O Urəri sevməsə də, sayırdı,
O azacıq sevgi nədir duyurdu,
Sevgi bilib bunu elə yayırdı,
Üz- gözünü göz yaşıyla yuyurdu,
O özünü Turq yerinə qoyurdu,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

Utanmağı, qısqanmağı yox idi,
Ərk etməyi, küskünlüyü çox idi,
Ona buna atmacası lağ idi,
Elə bil ki, o hər şeydən tox idi,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

Şamxat ondan tanrı kimi küsmüşdü,
Bu güləşkən qızdan əlin üzmüşdü,
O güləşdə tanrı qızı basmışdı,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

Odur Dümağ sevgisində kal idi,
Buna görə yanaqları al idi,
Kallığı turş, sevgisisə bal idi,
Sevgi Şamxat qızdan keçən yol idi,
Söyləncі var bil ki, söyləncі olanın.

***

Gördü Dümağ yol üstündə Urəri,
Hər kəs gərək öz tayıyla görüşə.
Dedi:- Urər, hara belə, sevgilim,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.

Atdan düşdü Urər, öpdü Dümağı,
Pörtdü qızın ağdan da ağ yanağı,
Sanki qopdu yerdən onun ayağı,
Hər kəs gərək öz tayıyla görüşə.

Urər dedi:- Yerinc, axşam gərək sən,
Yerincliyə gecikmədən gələsən,
Ikilikdə görüşərik, sənlə mən,
Aman köçüb gələnlərin əlindən,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.

Keyləşmişdi Dümağ sanki öpüşdən,
Nə duymuşdu bu təkbətək görüşdə,
Utanrıdı Dümağ tanış – bilişdən,
Hər kəs gərək öz tayıyla görüşə.

Urər minib atı çapdı, durmadan,
Qızdan gələr gəlməzini sormadan,
Dümağ güldü saymazlığa varmadan,
Sevgisinə inamını qırmadan,
Hər kəs gərək öz tayıyla görüşə.

Axşam düşcək yerincliyə getdi qız,
Urər olan yerdə durub bitdi qız,
Sevgisində, inamında itdi qız,
Üra baxdı, utanaraq pörtdü qız,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.

Oturanlar baxdı qıza qımışdı,
Maraq hamı üzdə, gözdə sayrışdı,
Urər durdu qaçqınlardan danışdı,
Səs-küy qalxdı, ara bir az qarışdı,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.
-Deyirəm ki, qardaş niyə gəlibsən,
Sən buranı doğma yerin bilibsən,
Arvad, uşaq acdır, özün solubsan,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.

Deyir:- Uryer tanrıların yeridir,
Ordakılar sanki yarı diridir,
Göydəkindən ora bir az bəridir,
Işsizlikdir, adamları əridir,
Hər kəs gərək öz tayıla görüşə.
***
Hələ kalsan dedi ona, çoxları,
Böyük sevgi göydən gəlmə sevgidir.
Oğurlayıb Şamxat sənin sevgini,
Böyük sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Sən güclüsən, sevgi gücü saymayır,
Sevgi vara, gözəlliyə uymayır,
Yalançını heç yaxına qoymayır,
Sevgi toxdur, tək öpüşdən doymayır,
Böyük sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Səndən qaçır, çünki onu yıxıbsan,
Səndən küsüb, ona ucuz baxıbsan,
Onun incə ürəyini yaxıbsan,
Böyük sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Dedilər ki, min atını çapginən,
Dedilər ki, get Şamxatı tapginən,
Ondan sevgi soy payını qapginən,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Deyiləni o Urərə danışdı,
Deyilənə Urər soyuq yanaşdı,
Hələ qıza azacıq da sataşdı,
Dümağ onla deyişərək tutaşdı,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.
O, düz saydı el-obanın sözünü,
Tutdu Şamxat tanrısına üzünü,
Vurdu dağa daşa, suya özünü,
Getdi tapsın deyilənin düzünü,
Getdi tapsın o tanrının izini,
Yerə qoysun qarşısında dizini,
Yox eləsin aradakı küsünü,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Hara getdi o, Şamxatı soruşdu,
Kim eşitdi üzü, alnı qırışdı,
Sorğu artdı bir-birinə qarışdı,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Biri dedi:- Görməmişəm Şamxatı,
Mən ilkiyəm, eşidirəm bu adı,
Söylə, ay qız, o kişidir, ya qadın,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Çox axtardı Dümağ qaldı arada,
Şamxat kimdir, o yaşayır harada,
«Sevgi harda, get, Şamxat da orada»
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Qabağına çıxdı yolda bir qarı,
Dedi:- Gəzmə daha diyar - miyarı,
Eşitmişəm, vardır elə bir tanrı,
O dalınca səni çəkib aparır,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Mən üç ərdə sevgi nədir bilmədim,
Sevgi-mevgi sorağıma gəlmədi,
Neçə uşaq doğdum öldü, ölmədi,
Yüz yaşım var, hey ağladım, gülmədim,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Sevgi yoxdur, bala, çalış get ərə,
Ərlə uşaq dirisidir bil, hərə,
Onlar uçub gedir səndən son kərə,
Tüpür belə dolanışa, gör-görə.
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Dümağ susdu, dodaqları büzüldü,
Sevgisindən əli bir də üzüldü,
Ürəyində acı ağrı sezildi,
Gözünə yaş kirpik-kirpik düzüldü,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

-Bacım hər gün «vay» deməkdən yorulub,
Sevgidəndir ürək yanıb qovrulur,
İlbiz kimi burum-burum qıvrılır,
Sevgidəndir çox ev göyə sovrulur,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

O sevmişdi bir sevimli kişini,
O görürdü evin hər bir işini,
O qıcıdıb hər gün ona dişini,

Bunu atdı, sonra aldı beşini,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Tək-tək olur sevgi, o da üç dörd il,
Bu il varsa, üç il sonra var deyil,
Çalış sevmə, ancaq çalış sən sevil,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Get, Şamxatı tap, nə olar, qam etsin,
Qoy içində o buzları əritsin,
Ürəyinə göy sevgisi yeritsin,
Qoy mənim də o, sevgimi diriltsin,
Od-alovlu sevgiləri kiritsin,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

Dümağ susdu, düşgünləşdi, dinmədi,
Ancaq inam zirvəsindən enmədi,
O getdiyi öz yolundan dönmədi,
Gizli sevgi göydən gəlmə sevgidir.

***

Dümağ keçdi Altay ilə Çinçayı
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.
O Şamxatı gəzdi-gəzdi tapmadı,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Suyabaxan, düyün açan bir qarı,
Dedi ona yoxdur belə bir tanrı,
Tək məndədir sevgilərin açarı.
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Suya baxdı, göyə baxdı, tas atdı,
O, Dümağda güclü inam yaratdı,
Hörüyündən tutdu qızın o dartdı,
Yudu südlə üz-gözünü, ağartdı,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Dedi:- Geyin bu çuxanı əyninə,
Gətir onu gözlərinin önünə,
Qam gələcək ürəyinə, beyninə,
Gün düşəcək sənin qara gününə,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Dümağ dedi:-Adı onun Urərdir,
Aramızda sevgi yoxdur, çəpərdir,
Sevgisi var, ancaq soyuq təhərdir,

Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Qarı dedi:- Qayıt, ancaq il boyu,
Üz- gözünü hər gün, hər gün südlə yu,
Saxla evdə iki inək, üç qoyun,
Aldatmasın səni hər söz, hər oyun,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

Bir gün onu görəcəksən yuxuda,
Çıxacaqsan utanmaqdan, qorxudan,
Görəcəksən, sevəcəksən doğrudan,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.
Dümağ güldü, qarı qıza inandı,
Gördü qarı çox şeyləri qanandı,
Gördü buna o ürəyi yanandı,
Gördü sevgi ağır işdi, yamandı,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

O Çinçaydan yolu döndü geriyə,
Yolu saldı Uğureldən bəriyə,
Atlar girdi çox naxıra, sürüyə,
O baxmadı hər ölüyə, diriyə,
Sevgi doğdu onda tək-tək hərəyə,
Yoxa qarşı acıq artar bir az da.

***

Bir obada atdan düşdü, dincəldi,
Yaranışın ilk anası sevgidir.
Eşitdi ki, buradadır Turq ata,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Gəldi onun qabağında diz çökdü,
Dedi, dedi, Turq ataya dil tökdü,
Sonra onu sevgi çəkdi, söz çəkdi,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Dedi:-Ata, sevinmirəm, gülmürəm,
Bəyənmişəm, ancaq sevə bilmirəm,
Onunla da mən elbirəm, dilbirəm,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Hamı sevir, mən qalmışam ortada,
Kimsəsizəm mən atadan, anadan,
Niyə sevgi vermir mənə yaradan,
Soruşuram yarıtanrı atadan,

Yaranışın ilk anası sevgidir.

Turqər baxdı, o tanıdı Dümağı,
Dilə tutdu bu sevimli qonağı,
Həm sıxıldı, həm də qaçdı dodağı,
Dedi:-Mənim, ürəyimin dayağı,
Sevə bilməz qızlar, oğlan sayağı,
Yaranışın ilk anası sevgidir.
Tanrı qızı özü belə yaratdı,
Qız, oğlana ölçü qoyub gözaltı,
Oğlan solğun, qız üzündə qızartı,
O gül yanaq, oğlan solğun, sarımtıl,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Qız oğlan tək sevsə eldə vay olar,
Yolun azar, dəlilərə tay olar,
Evlənsə də gündə evdə hay olar,
Qızğın sevgi dönər qanlı toy olar,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Ərə getdi, qız sevgisi artacaq,
O sevgidə balasına çatacaq,
«Bala» deyib hər ağrını udacaq,
Bax beləcə sevgi itib batacaq,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Dümağ dedi:- Onu gendən sevirəm,
Belə çıxır, onda mən də sevirəm,
Mən Urəri lap ilk gündən sevirəm,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Turqər dedi:- Qızım, düzdür, doğrudur,
Doğru sevgi böyük toydur, ağrıdır,
Mənim kimi o da yarıtanrıdır,
Yaranışın ilk anası sevgidir.

Ağüz, Dəmirqız söyləncі

Ağüz dedi:- Çətinləşib yaşayış,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.
Iş çoxalır, yem azalır ölkədə,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Buzboğaza çapar çatır bir aya,
Çatmaq olmur çox istəyə, haraya,

Səs, hənirti çatmır Çinə, Altaya,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.
Ölkələrə bölünərsə Mindiyar,
Yaxşılaşar, iş-güc bir az azalar,
Yola düşər, tez qayıdar hər çapar,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Mindiyarı böyütləmək düz deyil,
Ölkə artır, genişlənir ilbəil,
Ölkə olsun Parsdiyarla, Qobuçöl,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Oğuzel də Darvidel də bu sayaq,
Hər diyardan yeni ölkə yaratmaq,
Hər ölkədən vergi alaq biz ancaq,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Hər ölkənin öz başrağı, öz adı,
Öz toplumu, öz başbaşı, öz andı,
Belə olsa böyük ölkə qalandır,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Dəmirqızın çatma qaşı çatıldı,
Əyri qaşlar ox yayıtək dartıldı,
Buludlandı üzü, gözü tutuldu,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Dedi:-Ərim, niyə belə deyirsən,
Belə olsa təklənərəm orda mən,
Unudarsan arvadını onda sən,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

İstəyirsən diyar olsun, ya ölkə,
Başçı gərək hər bir yerə baş çəkə,
Nə ev qala, nə yurd qala, nə döngə,
Başçı gərək hər bucağa baş çəkə,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Ərlə arvad üç gün belə deyişdi,
Düşüncələr gərginləşdi, dəyişdi,
İti sözlər qılıncsayaq döyüşdü,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.
Bununla da o, araya söz atdı,
El-obada dedi - qodu yaratdı,
Çox yerlərdə ürəkləri qanatdı,

Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Ölkə boyu orda-burda yığıncaq,
Yığıncaqdan bir səs gəldi «yox» -ancaq,
«Nəyə gərək parçalanma yaratmaq»,
Bunu dedi ölkə boyu el, oymaq,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Parsdiyarda bu söz az-çox yayıldı,
Ölkə deyib yatanlar da ayıldı,
Tək Parsdiyar bunca ölkə sayıldı,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Turq ata da, Odərpay da «yox» dedi,
Parçalanma yaratmaqdan qorx, dedi,
Mindiyara «başrağınla qalx» dedi,
«Ağ başrağı uca qaldır!» Turq dedi,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Dedilər ki, Ağüz qartıb, yaşlanıb,
Qocalıqdan gələn qorxu başlanıb,
Şahlıq onda aşıb daşıb daşlanıb,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Deyən Ağüz öz-özünə qarşıdır,
Deyən Ağüz öz işində naşıdır,
Tunq şahlıqda qalsa yenə yaxşıdır,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Bunla ellər, yurdlar, çöllər sırası,
Buzboğazla Dəclə Fərat arası,
Oldu böyük Mindiyarın yaylası,
Turq da böyük bir ölkənin atası,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.
Tunqər Alpan yenə böyük şah oldu,
Çox diyara yeni yerinc qoyuldu,
Burda hamı dincəl yatdı, ayıldı,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Tanrı baxdı, dedi:- Belə yaxşıdır,
Tanrı qanlı vuruşlara qarşıdır,
Ta dincəlyer Mindiyara qonşudur,
Mindiyarın yaşı tanrı yaşıdır,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.

Dedi:- Qayıt, get yenə də Elata,
Üztut elə hər gün böyük Şamxata,
Gələr sizi toyunuza Turq ata,
Böyük ölkə dolandırmaq çətindir.
***
Turq danışdı, öyüd verdi Dümağa,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.
Dümağın da yanaqları qızardı,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Yola düşdü, getdi çatdı Urelə,
Sevinc oldu Dümağ, qondu hər dilə,
Dedi, gərək oğlan sevə, qız bilə,
Oğlan sevə, qızlar isə sevilə,
Oğlan sevsə qız da dönər al gülə,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Urər gəldi, qarşıladı Dümağı,
Gördü qızın qızarıbdır yanağı,
Güzgüləşib gözlərinin bulağı,
Dedi:- Çıxart gəzdirdiyin yarağı,
Gəl ol mənim evciyimin çırağı,
Ört başına bu gün gəlin duvağı,
Yansın evdə sevgimizin ocağı,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Urər dedi:- Mən sevirdim, susurdum,
Şamxat bizi hər gün hər gün büsürdü,
Yerincliyə gəlib qulaq asırdı,
Sevgimizə gülüb dodaq buzurdu,
Tanrı kimi o bunlara dözürdü,
Acığından əli-qolu əsirdi,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Toy çaldırdı Urər yazın sonunda,
Dümağ çıxdı üzə gəlin donunda,
İki inək, üç qoyun da yanında,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Turqər, Qurdər, Urər onla yanaşı,
Hamı dedi, toy Dümağa yaraşır,
Bu toyda da küsülülər barışır,
Sevgi, istək bir-birinə qarışır,
Sevgi birlik anasıdır, inamdır.

Dedi, gəzir yer üzünü Turq ata,
Sevgi birlik tanrısıdır, inamdır.
O son qoyur hər gilincə, dolağa,
Sevgi birlik tanrısıdır, inamdır.

Dedi:- «Turqər yarıtanrı atadır»
Dedi:- «Anni yer üzünə anadır,
Şamxat sevgi tanrısıdır, Sonadır,
Turq öyüdü qulağında sırğadır
Sevgi birlik tanrısıdır, inamdır.»

Turqun Qızılquş söyləncі

Harda ağlar göz görünsə de mənə,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.
Gedək silək dolub yağan gözləri,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Gərək yerdən köçüb gedə yazıqlıq,
Ac gözlüklə gedə gözü qıpıqlıq,
Ürəklərdə kök salmaya sınıqlıq,
Gərək arta yaxşılıqla, ayıqlıq,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Gərək yerdə qırğın, qan, öc olmaya,
Gücsüzləri qatlayan güc olmaya,
Əltut ola, o da çox borc olmaya,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Sən görürsən göydən bütün bunları,
Yerli, yersiz axıdılan qanları,
Mənə göstər yanda qalan yanları,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Səndən qanad, məndən ayaq, uç gedək,
Meşələri düzənləri biz ötək,
Qan-qan deyən güclüləri biz didək,
El içində həm görünək, həm itək,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Qızıl quşa sanki yeni güc gəldi,
O üç kərə doğuyana dikəldi,
Birdən üçdü, buludlara yüksəldi,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Sanki bunu gözləyirdi Şimşəkat,
Oda qalxdı ucalara neçə qat,
Turq baş vurdu dumanlığa bathabat,
Dedi:- Tanrım bizə yenə əl uzat,
Mən də olum Qartal kimi cüt qanad,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Yeri göyə, göyü yerə qatdılar,
Meşələrdə üç yol itib batdılar,
Sonra gəlib bir Başevə çatdılar,
Yığışılıb bir bucaqda otdular,
Dəmir caynaq, yelkən qanad qızıl quş.

Turqun and söyləncі

Niyə belə acıqlısan, gülərsən,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.
Öc alırsan, sonra sevinc verirsən,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

Tanrı sizi yekə ağız yaratdı,
Onda niyə gözünüzü daraltdı,
Günü verdi, gecənizi qaraltdı,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

Niyə biri yoxsul oldu, şirşindir,
Niyə biri zəngin oldu, mində bir,
Ortaqlar da yazıq orta gündədir,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

Niyə qoyub adamları üz-üzə,
Hər bir yanda dirənmişdir göz-gözə,
Yeri burub bənzətmişdir ilbizə,
Tanrı böyük dayanmışdır, yaranış.

Şahlıq nədir, dilənçilik nə demək,
Biri çinar, o birisi göbələk,
Öz yoluna qoysun bunu şah gərək,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

Bir boyada olsa dirrik, nə olar,
Onda dilli, dilsiz qoşa balalar,
Onda adam göyərdəcək tarlalar,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

Tanrı, sənin sözün nədir bu işə,

Hamı gəlib dayanışda döş-döşə,
Gedir dirrik oyanışa, dönüşə,
Tanrı böyük dayanışdır, yaranış.

***

Gələcəyi Turq bu sayaq görürdü,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.
Tunqər isə başqa yolu seçmişdi,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

Düşünürdü, «Mısıreli alaram,
Elçiçəklə orda yer-yurd salaram,
Çatanıma bir az yaxın olaram,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

Alan mənim, Təbət mənim, Çin mənim,
Həbəş mənim, Asur mənim, Hind mənim,
Dolanışda əzəl mənim, son mənim,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

Öyüd ollam Parsdiyara son kərə,
Altyer, Üstyer ayrı olmaz bir belə,
Mən olaram başçı bütün ellərə,
Başlar başı, şahlar şahı, hər yerə,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

Yarıtanrı ollam bu yer üzündə,
Böyük qurqu yaradaram özümdən,
Ölməzliyə mən çataram azından,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

Mən Alpisə son qoyaram, basaraq,
Yığışılar döyüş, vuruş bu sayaq,
Çovğun, qıtlıq, ölüm adlı yatalaq,
Gələcəyi yaxşı görən tanrıdır.

***

Elçiçək də düşünürdü: « Şah ollam,
Şahın gəzib dolanmaqdır çox işi.
Gedib tez-tez uşaqları görərəm,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

Uğurelin döşənəyi, palazı,
Xalçasının qırağında qotazı,
Üzərində gölü, çayı, axmazı,

Sularının ən dərini, dayazı,
Döşənəyin çiçəklisi, sayası,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

Tanrı mənə bir də bir qız verəydi,
Oğulların şahlığını görəydim,
Qarıyaydım, sonevimə girəydim,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

Xalçaların dəyərləri yuxarı,
Burda güllər nə solur nə ağarır,
Onu Çinə, Hində, Misrə çıxarım,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

Düşünürdü, düşünürdü Elçiçək,
Yanaqları yetişməmiş çiyələk,
Solğun güldür, yüngüllükdə kəpənək,
Dilәkləri uçar quşdur, ağ lələk,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

Tanrı baxıb yuxarıdan gülürdü,
Kimin necə olacağın bilirdi,
Hamı gəlib yaşayırdı, ölürdü,
Şahın gəzib dolanmaqdır, çox işi.

***

Tanrı isə dodaq dəyməz deyirdi:
«Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.
Dolanışı siz üzü ağ yaşayın,
Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.

Sizdən sonra çox oğullar gələcək,
Onlar sizdən daha artıq biləcək,
Sonra hamı, hamı tək-tək öləcək,
Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.
Sizdən sonra Sərtüz bir də gələcək,
İnancları birləşdirə biləcək,
Suböləndə doğulacaq, öləcək,
Dolanışı iki yerə böləcək,
Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.

Sizdən sonra gələcəkdir İskəndər,
Olacaqdır böyük Dara dərbədər,
Alpis susub yaşayacaq bir təhər,
Böyüyəcək kiçik kəndlər, şəhərlər,

Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.

O Mineli Atrapatan edəcək,
Parsdiyarın Alpisliyi bitəcək,
Yüz illiklər, minilliklər ötəcək,
Inam getsə tanrılar da gedəcək,
Sevgi itsə onda bəşər itəcək,
Hər şey ölüb sonluğuna yetəcək,
Sonra hər şey yeni üzdə bitəcək,
Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.

Yerdə təkcə Turan, İran qalacaq,
Ikisi də doğma qardaş olacaq,
Hormuz yenə böyük tanrı olacaq,
Hamı gedir, qalır təkcə dolanış.

XI Bölmə XXX QAPI

Turpar söyləncі

Uğureldə Elçiçəyi sevən çox,
Yaradandı,yaşadandı sevgilər.
Yerinc toxu, yonta, boya sevirdi,
Yaradandı, yaşadandı sevgilər.

Çox yığmışdı toxuntular, yontalar,
Gülüşürdü üzə-gözə xalçalar,
Sayrışırdı dörd bir yanda boyalar,
Yaradandı, yaşadandı sevgilər.

Bunlar evdə sahmanlaşıb düzülüb,
Biri yerdə, biri damdan asılı,
Hərəsinin adı üstə yazılı,
Yaradandı, yaşadandı sevgilər.